

Назар КОСЕНКО

*аспірант відділу новітньої історії
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0650-5478>
e-mail: nazzarkossenko@gmail.com*

РОЛЬ ДМИТРА МИРОНА («ОРЛИКА») В УКРАЇНСЬКОМУ ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Проаналізовано основні аспекти діяльності одного з лідерів українського визвольного руху Дмитра Мирона в 1939–1942 рр. Висвітлено початок політичного шляху діяча та його участь у міжвоєнній боротьбі за незалежність України. З'ясовано становище Д. Мирона в націоналістичному середовищі напередодні Другої світової війни. Схарактеризовано роботу діяча в ОУН на вишкільній ниві.

Проаналізовано основні змістові аспекти книги «Ідея і Чин України». Розкрито теоретичні погляди Д. Мирона на проблему державного ладу в незалежній Україні. Висвітлено бачення діячем народовладдя. Виявлено критичне ставлення ідеолога ОУН до сліпого наслідування гітлерівської Німеччини. Розкрито погляд Д. Мирона на відмінності між українським націоналізмом, німецьким націонал-соціалізмом та італійським фашизмом. Схарактеризовано його ідеї щодо згуртування поневолених народів. Проаналізовано погляд теоретика націоналізму на місце України на міжнародній арені як самостійного суб'єкта.

Висвітлено роль Д. Мирона у формуванні революційної ОУН в 1940–1941 рр. Схарактеризовано головні аспекти його діяльності на посаді голови крайової езекутиви ОУН(р) на піддніпрянських землях України. Проаналізовано заходи Д. Мирона з підготовки національної революції через розширення націоналістичної мережі, консолідації патріотичних сил і підготовки визвольного повстання. Розкрито участь Д. Мирона у спробі державотворення ОУН(р) у 1941 р.

Схарактеризовано підпільну роботу Д. Мирона на посаді першого провідника ОУН(р) на ОСУЗ. Розкрито особливості підходу діяча до розбудови націоналістичної мережі на Наддніпрянщині. На основі спогадів підлеглих схарактеризовано Д. Мирона як керівника й особистість. Висвітлено участь діяча в I та II Конференціях ОУН(р) 1941–1942 рр. Розкрито обставини загибелі Д. Мирона. Схарактеризовано значення ідеологічної спадщини діяча для націоналістичного підпілля. Констатовано великий внесок Д. Мирона в розвиток українського визвольного руху.

Ключові слова: Дмитро Мирон, український націоналістичний рух, ідеологія ОУН, Друга світова війна, революційна ОУН, національна революція.

Постать провідника революційної Організації українських націоналістів (ОУН) на Осередніх і Східних українських землях (ОСУЗ) Дмитра Мирона (псевдо «Орлик»),

Дмитро Мирон

«Роберт», «Сергій», «Андрій», «Піп») займає особливе місце серед очільників української визвольної боротьби. Непересічний інтелектуал із Бережанщини залишив глибокий слід у новітній історії України. Попри це, сьогодні персона Д. Мирона недостатньо досліджена та маловідома для суспільства.

Потрібно наголосити, що в українській історіографії постаті Д. Мирона приділено вкрай мало уваги. Дотепер не проведено жодного комплексного дослідження ролі першого провідника ОУН на ОСУЗ у визвольному русі. Наявні біографічні публікації фрагментарно або ж поверхнево висвітлюють його громадсько-політичну діяльність. Так серед праць сучасних українських авторів треба відзначити розвідку Дмитра Веденєєва і Сергія Шевченка, у якій розкрито обставини смерті провідника ОУН на ОСУЗ (Веденєєв, Шевченко, 2010, с. 477–482),

а також аналіз концептуальних побудов ідеолога націоналізму у статті Олега Багана (Баган, 2016, с. 151–168). Низка біографічних публікацій про Д. Мирона належить перу закордонних українських авторів із націоналістичного середовища. Варто виділити розвідки Бориса Вітошинського (Вітошинський, 1993, с. 214–217) та М. Мадея (ім'я не встановлено) (Мадей, 1993, с. 207–213), де в загальних рисах змальовано громадсько-політичну діяльність провідника ОУН на ОСУЗ. Проте ці праці є публіцистичними за своїм спрямуванням та написані без використання документальних джерел.

Серед джерел, які дають змогу реконструювати участь у визвольній боротьбі Дмитра Мирона, треба виокремити спогади Степана Мудрика (Мечник, 1990), Мирослава Прокопа (Прокоп, 1993), Надії Романів (Пагір'я, Іванченко, 2011, с. 616–666), Степана Галамая (Галамай, 1991), Петра Дужого (Дужий, 1994, с. 1477–1486), Зиновії Мосійчук (Мосійчук, 1993, с. 223–227). Значну цінність для дослідження діяльності Дмитра Мирона в ОУН мають документи, які опублікували Володимир Косик (Косик, 1998) і Володимир Сергійчук (Сергійчук та ін., 2007), каральних органів радянського та нацистського окупаційних режимів, безкомпромісним ворогом для яких був ідеолог націоналізму.

Дослідження участі Д. Мирона у визвольних змаганнях дає змогу краще зрозуміти особливості тогочасної боротьби українців за незалежність і розвіяти окремі розповсюджені міфи про революційну ОУН. В умовах повномасштабної війни з Російською Федерацією вивчення біографії лідерів руху спротиву московському імперіалізму в минулому – це актуальне завдання для українських науковців. Мета статті – дослідити роль Д. Мирона в діяльності націоналістичного підпілля у 1939–1942 рр.

Дмитро Мирон народився 5 листопада 1911 р. у незаможній родині мешканців с. Рай на Бережанщині Данила Мирона і Марії Ковальковської. Майбутній провідник ОУН на ОСУЗ рано осиротів, тож його вихованням займалася старша сестра Анна. Під час навчання в Бережанській гімназії демонстрував лідерські якості та інтерес

до боротьби за незалежність Батьківщини. Уже в 15 років долучився до українського націоналістичного руху, вступивши до лав Союзу української націоналістичної молоді (Мороз, 2012, с. 240). Після створення ОУН Д. Мирон стає його членом. У 1930 р. молодий націоналіст вступив на юридичний факультет Львівського університету. Завдяки непересічним здібностям у студентські роки швидко пройшов шлях до редактора «Бюлетня крайової езекутиви» та референта Юнацтва ОУН (1932–1933). За активну громадську діяльність його неодноразово заарештовували польські окупанти. В 1934 р. у справі Миколи Лемика засудили до 7 років ув'язнення. За ґратами він не зламався, продовжуючи працювати для розвитку українського визвольного руху – влаштовував просвітні заходи для українців-політв'язнів. Спільно із Зеноном Коссаком написав фундаментальний твір – «44 правила українського націоналіста», який став органічною частиною націоналістичного ідеологічного «катехизису». На думку дослідника Володимира Мороза, це відбулося, найімовірніше, у 1935–1936 рр. (Мороз, 2013, с. 6).

Тож напередодні Другої світової війни Д. Мирон уже був досвідченим підпільником із високим авторитетом у націоналістичному середовищі. Після дострокового звільнення влітку 1938 р. поринув в організаційну роботу. Незабаром загартований у польських застінках націоналіст обійняв одну з найважливіших посад у КЕ (крайовій езекутивній) ОУН – політичного референта (Посівнич, 2010, с. 223). За словами Петра Мірчука, очільники націоналістичного активу навіть вимагали від Лева Ребета поступитися на користь Дмитра Мирона місцем крайового провідника організації (Мірчук, 1968, с. 443). Це промовисто свідчить про високий авторитет 27-літнього очільника політичної референтури в КЕ ОУН. Закономірно, Д. Мирон став одним із двох «крайовиків», запрошених на II Великий збір українських націоналістів у Римі.

Після падіння Другої Речі Посполитої Д. Мирон оселяється у Кракові. У центрі Генеральної губернії розгорнув активну роботу на ниві політичної просвіти провідного членства ОУН. Він навчався та водночас викладав у старшинській школі ім. Євгена Коновальця, що діяла з грудня 1939 р. по березень 1940 р. у Кракові. Викладав курсантам ідеологію українського націоналізму. Серед осіб, що слухали його лекції, були такі знакові постаті українського визвольного руху, як Василь Кук, Іван Климів, Микола Арсенич (Мороз, 2012, с. 73).

Саме для формування належного націоналістичного світогляду серед активу ОУН Д. Мирон під псевдо «Максим Орлик» написав синтетичну працю «Ідея і Чин України». Треба зауважити, що підготовка фундаментальної ідеологічної роботи розпочалася ще до Другої світової війни. Поставивши за мету здійснити системний виклад основних філософських і політичних засад націоналістичного руху на широкому історичному тлі, Д. Мирон багато часу працював у бібліотеці Наукового товариства ім. Шевченка (Мадей, 1993, с. 210). Реалії окупаційного панування позначилися також на долі книги «Ідея і Чин України». У Кракові Д. Мирону довелося відтворювати зміст роботи по пам'яті. Первинний рукопис було знищено через загрозу обшуку окупантами квартири підпільниці Олени Недзвецької, що зберігала працю (Климишин, 1987, с. 271). Книга «Ідея і Чин України» побачила світ у Кракові невеликим накладом. Робота була світоглядно-ідеологічною і призначалася передовсім для політичного вишколу молодіжних організацій ОУН. Як політичний мислитель, Д. Мирон висловив розлогі міркування на широкий спектр тем: генеза українського націоналізму, його філософські, етичні та політичні засади, система націоналістичного

виховання, співвідношення українського націоналізму з іншими поширеними ідеологіями, соціально-економічна та міжнародна концепції націоналістів.

У книзі «Ідея і Чин України» ідеолог націоналізму виклав свій погляд на устроєву модель майбутньої незалежної України. Дмитро Мирон дотримувався раніше запропонованої організаційним референтом Проводу українських націоналістів (ПУН) Миколою Сціборським націократичної концепції організації влади. Ідеалом автора «Ідеї і Чину України» була «держава, де нація є найвищим добром, підметом і джерелом влади, з верховною сильною владою голови держави, з сильною виконавчою владою, покликаною і відповідальною перед головою держави; з народним представництвом всіх працюючих верств, з організованим по родам праці, з незалежним національним судівництвом» (Орлик, 1945, с. 128). Показово, що в період тріумфу диктатур Д. Мирон відзначав важливість поділу влади на різні гілки та необхідність самостійності органів феміди. Водночас із врахуванням невдалого досвіду українського державотворення 1917–1920 рр. замість класичної партійної демократії, що вела до безладу, пропонувалась альтернативна модель народовладдя, що ґрунтувалася на представництві суспільно-виробничих груп і громадських об'єднань. Саме вони мали висувати кандидатів на вибори до законодавчого органу – Національної Ради Праці. Водночас передбачалось існування свого роду верхньої палати парламенту – Державної Ради, претендентів до якої визначали б органи самоврядування, правляча «світоглядково-політична організація» та глава держави. Останнє слово мало залишитися за громадянами, які обирали склад законодавчих органів через загальне, пряме, таємне та рівне голосування. Націократична політична система, на думку Д. Мирона, мала створити «рівні умовини й шанси для всіх членів національної спільноти займати найвищі громадянські й державні становища, мати вплив і брати участь в кермі цілим національно-державним життям без огляду на походження й матеріальне становище» (Орлик, 1945, с. 76). Як бачимо, фундаментальними підвалинами державного ладу відродженої незалежної України мали стати національна та соціальна справедливість – основні цінності, що й сьогодні не втрачають засадничої значущості.

У фундаменальній праці «Ідея і Чин України» Д. Мирон чітко протиставляв український націоналізм більшовизму, соціалізму, лібералізму, консерватизму гетьманського зразка, вказуючи на засадничі відмінності між ідеологіями. З огляду на поширені міфи про ОУН, особливої уваги заслуговують міркування ідеолога націоналізму про італійський фашизм і німецький націонал-соціалізм. Дмитро Мирон фактично ставив їх в один ряд з іншими чужими для націоналістів ідеологіями: «... як ми мусимо поборювати всякі прояви демоліберального партійництва, соціалізму й консервативної реакції, так маємо критично ставитися до подібних націоналістичних рухів у інших країнах, щоби не попасти під їхню сугестію та вплив» (Орлик, 1945, с. 61). Автор «Ідеї і Чину України» наголошував на розбіжностях між українським націоналістичним рухом та панівними ідеологіями Третього Райху і фашистської Італії. Зокрема, вказував на невластивість українському націоналізму притаманного гітлеризму біологічного, «расового» погляду на природу нації та фашистського етатизму з абсолютизацією держави. Для Д. Мирона важливою була суверенність політики визвольного руху. Саме тому він наголошував: «Український націоналізм мусить чуйно стежити, щоби серед українських кругів не наступило сліпе й безкритичне наслідування націонал-соціалізму, щоби в той спосіб не підпасти під духовний, а опісля політичний вплив Німеччини» (Орлик, 1945, с. 62). Висловлені у книзі міркування

спростовують розповсюджені в історіографії твердження про надзвичайні симпатії українських націоналістів до Третього Райху й інших держав осі напередодні радянсько-німецької війни.

Меморіальна дошка поблизу місця загибелі Дмитра Мирона в Києві на вул. Володимирській, 50

Викладаючи свій погляд на міжнародну політику українських націоналістів, Д. Мирон відкидав однобічну орієнтацію на Третій Райх, висловлюючись за балансування між Берліном і Лондоном у разі збереження суб'єктності. «В інтересах України, як у часи революційної боротьби, так і в часи державного будівництва, є використувати суперництво обох світових сил і вдержувати рівновагу», – стверджував політичний мислитель (Орлик, 1945, с. 133). Дмитро Мирон відзначав важливість для Української держави визволення всіх поневолених московським імперіалізмом народів та перебудови системи міжнародних відносин на засадах національної самостійності. Саме український визвольний рух мав стати авангардом уярмлених націй у боротьбі за свободу. Опісля відновлення незалежності Україні відводилася роль регіонального лідера, який мав забезпечити консолідацію східноєвропейських держав, домагаючись «створення політичного, господарського й культурного зближення й порозуміння всіх народів над Балтикою, Каспієм і Чорним морем, балтійсько-кавказьких і балканських народів, щоби зламати наступ московського імперіалізму та вдержати порядок і рівновагу сил на сході Європи між Англією й Німеччиною» (Орлик, 1945, с. 133). Демонструючи далекоглядність, Д. Мирон пропагував побудову східноєвропейського міжнародного об'єднання, своєрідного Балто-Чорноморського блоку на чолі з Українською державою для подолання спільних викликів. Як відомо, ця ідея дотепер зберігає актуальність.

Під час перебування у Кракові націоналістичний інтелектуал відіграв важливу роль у створенні Революційного проводу (РП) ОУН. Саме Д. Мирон був одним із голов-

них ініціаторів наради 10 лютого 1940 р., що закінчилася постановням нового керівного центру визвольного руху на чолі зі Степаном Бандерою (Мороз, 2012, с. 243). Він став автором постанов Краківського збору, які ознаменували собою початок народження нової націоналістичної сили. У цей час Д. Мирон очолює мережу ОУН на західних окраїнах українських земель (Лемківщина, Перемишльщина, Холмщина та Підляшшя). Знаково, що ідеологічну працю Дмитра Мирона «Ідея і Чин України», попри його важливу роль у постанові революційної ОУН, охоче використовували прихильники Андрія Мельника. Зокрема, празький журнал «Наступ» надрукував розділ світоглядної книги без погодження з автором. Закономірно, це спричинило невдоволення Д. Мирона, яке він висловив у спеціально опублікованій заяві (Орлик, 1941, с. 17–18).

Навесні 1940 р. Д. Мирон перетнув радянсько-німецький кордон і ввійшов до складу КЕ ОУН, обійнявши посаду референта пропаганди та юнацтва (Мороз, Шпіцер, 2004, с. 130). Вже у квітні того ж року він очолив організаційну референтуру, а у травні після арешту Осипа Грицака став керівником націоналістичного підпілля на окупованих більшовиками українських землях. Йому довелося відновлювати роботу осередків ОУН на Заході України після важких ударів сталінської каральної машини. За короткий час Д. Мирон зумів підібрати нових людей на чільні посади в місцевих осередках ОУН, забезпечивши повернення руху до активної діяльності на нових, більш конспіративних засадах. Було налагоджено функціонування підпільних каналів зв'язку. В умовах сталінського терору з міркувань безпеки кожен представник керівного складу ОУН у краю користувався кількома псевдо, категорично заборонялося згадувати прізвища підпільників, місця проживання провідних діячів руху тримали в суворій таємниці (Сергійчук та ін., 2007, с. 107).

Головним завданням, яке стояло перед Д. Мироном, була підготовка національної революції проти більшовицьких окупантів. Саме масовий народний виступ на чолі з ОУН розглядали як безальтернативний шлях відновлення Української державності. Для реалізації цієї мети проводили підготовчі заходи до збройного повстання проти сталінського режиму. Формували відповідну матеріально-технічну базу, підбирали кадри, обліковували українців-старшин та військових (Сергійчук та ін., 2007, с. 108). До серпня 1940 р. було розроблено чіткий план повстання. Але, крім збройної складової, для успіху національної революції украї важливим був політичний компонент. На цій ниві Д. Мирон зосередився на консолідації українських громадських та політичних сил і розширенні мережі визвольного руху. Зокрема, крайовий провідник досяг домовленості про долучення до ОУН підпільної пластової організації «Вогні». Разом із пропагандивним референтом Костем-Арпадом Березовським розробив програму створення Національного фронту – об'єднання всіх провідних західноукраїнських політсил патріотичного спрямування (Фронт національної єдності, Українська соціал-демократична партія, Українська соціалістична радикальна партія, Українське національно-демократичне об'єднання) навколо справи відновлення незалежності України (Мороз, Шпіцер, 2004, с. 123). Також проводили роботу з відбору кандидатів на важливі посади в органах влади відновленої Української держави, здійснювали підготовку до створення сеньйоратів – колективних установ, що склалися з авторитетних у суспільстві діячів.

Голова КЕ робив кроки для охоплення мережею ОУН географічно якнайширшої української території. Так Д. Мирон ініціював встановлення зв'язку з українськими націоналістами на Буковині. У липні 1940 р. він скерував до Чернівців Василя Мельничука для розбудови на нещодавно приєднаних до СРСР південно-західних

землях України мережі ОУН. Особливо важливим завданням для керівництва визвольного руху стало залучення до націоналістичного підпілля мешканців Центру та Сходу України. З цією метою за вказівкою Дмитра Мирона було створено спеціальну групу, до якої увійшли непересічний історик Омелян Пріцак, син видатного українського літератора Юрій Стефаник та ін. Унаслідок проведених заходів вдалося залучити до лав національно-визвольного руху низку представників української інтелігенції, наприклад, Пантелеймона Сака та Йосипа Позичанюка – майбутніх чільних діячів ОУН (Гривул, 2014, с. 77). Також із документів радянських каральних органів відомо, що О. Пріцак у Києві встановив контакт із видатним українським ученим, акад. Агатангелом Кримським. Тож у надзвичайно складних умовах націоналістам під проводом Д. Мирона вдалося розширити свої лави, залучивши активних представників патріотичної інтелігенції зі Сходу та Центру України.

Більшовицький режим відповідав на дії націоналістів нещадними репресіями. Три потужні хвилі терору проти українського революційного підпілля у березні, вересні та грудні 1940 р. призвели до значних втрат серед провідного активу ОУН. Дмитро Мирон був ціллю № 1 для окупантів, але завдяки конспіративному хисту йому вдалося уникнути арешту. Проте репресії не оминули його близьких. За ґратами опинилися наречена провідника та його сестра Антоніна (Мадей, 1993, с. 211). Остання у подальшому загинула від рук окупантів. Попри шалений тиск радянського карального апарату, завдяки вмілому управлінню Д. Мирона націоналістичне підпілля не просто діяло, а й розрослося. Саме 1940 р. відбулося найстрімкіше збільшення чисельності активу ОУН. Наприклад, на Тернопільщині лише за три місяці (від серпня до листопада 1940 р.) кількість членів майже подвоїлася, зрісши від 3 900 до 7 000 (Гривул, 2012, с. 264). На Станіславщині націоналістична мережа в липні 1940 р. налічувала 9 600 активістів і симпатиків, що у 8 разів більше, ніж у вересні 1939 р. (Патриляк, 2004, с. 149). Цифри промовисто засвідчують вихід ОУН на якісно новий рівень діяльності й суттєве розширення можливостей визвольного руху в період керування Д. Мирона організаційною мережею на підрадянських теренах України.

У грудні 1940 р. Д. Мирон передав повноваження голови КЕ ОУН на окупованих більшовиками українських землях І. Климіву та перетнув кордон. Перейшовши Сян, у Кракові він активно зайнявся вишкільною та політичною роботою – керував 3-місячним навчанням провідного активу руху, викладаючи основи націоналістичної ідеології. «Він говорив з глибокою вірою в справу, за яку Україна бореться, з великим переконанням і знанням матеріалу», – згадував один із курсантів С. Мудрик (Мечник, 1990, с. 275). За спогадами останнього, Д. Мирон завдяки своїм здібностям зумів неабияк зацікавити аудиторію. Між курсантами й ідеологом націоналізму виникли дружні відносини, товариський лектор охоче спілкувався зі слухачами своїх викладів.

Окрім вишкільної праці, Д. Мирон активно займався підготовкою II Великого збору ОУН(р). Разом з Ярославом Старухом, Ярославом Стецьком та Іваном Мітрінгою він був автором проєктів політичних постанов доленосного зібрання. Саме Д. Мирон під час Краківського збору від 31 березня до 3 квітня 1941 р. запропонував кандидатуру С. Бандери на посаду провідника організації (Дужий, 1997, с. 128). Тож націоналістичний інтелектуал відіграв украї важливу роль у завершенні конституювання ОУН(р). Як відомо, визвольна сила на чолі зі С. Бандерою напередодні радянсько-німецької війни сформувала Дружини українських націоналістів (ДУН).

Дмитро МIRON зайнявся ідеологічним вишколом бійців одного з двох створених підрозділів – батальйону «Роланд».

Після початку успішного наступу Вермахту на СРСР Д. МIRON отримав особливо важливе завдання. Поряд із Василем Куком і Миколою Климишином він очолив спеціальну групу ОУН(р), що мала забезпечити проголошення відновлення української державності в Києві. На шляху до столиці Д. МIRON доручав підлеглим проводити активну пропагандивну роботу з населенням Київщини, організовувати мітинги для спілкування з мешканцями і вивчення їхніх настроїв (Дужий, 1994, с. 1483). Наприкінці серпня 1941 р. чільних учасників цієї групи інтернували нацисти. Проте Д. МIRON зумів вирватися із пазурів окупантів у Луцьку. Досвідчений революціонер пішов у глибоке підпілля.

Восени 1941 р. Д. Мирона призначено провідником ОУН(р) на ОСУЗ, до яких належали Кам'янець-Подільська, Житомирська, Вінницька, Київська, Чернігівська, Полтавська, Сумська й Харківська обл. Перед від'їздом до Києва він встиг одружитися з коханою в Успенській церкві у Львові. Показово, що галичанин Д. МIRON проникся неабиякою любов'ю до столиці України – центру його організаційного відтинку. У листі від 14 жовтня 1941 р. він із захопленням описував красу золотоговерхого Києва: «Робить враження другого Риму й своєю красою й величчю й сивою давниною. Тут відчуваєш й розумієш благословення святого Андрія... Словами не опишеш усієї краси й багатства вражень» (Мосійчук, 1993, с. 223).

При розбудові націоналістичної мережі на Наддніпрянщині провідник ОУН(р) на ОСУЗ найбільше уваги приділяв завоюванню симпатій української молоді – майбутнього нації (Пагір'я, Іванченко, 2011, с. 641). У складних умовах гітлерівської окупації визвольний рух на понівеченій комуністичним тоталітаризмом Великій Україні набирав обертів. Було налагоджено підпільні канали зв'язку, активно поширювалася націоналістична пропаганда, що неабияк бентежило нацистів. У донесеннях гітлерівської служби безпеки про ситуацію на Київщині в 1942 р. зазначено: «... нелегальний рух Бандери – ОУН, намагався крайне радикальними засобами встановити вплив над активними колами молоді й зробити неможливим будь-який німецький вплив на неї... Антинімецькі настрої зростають, особливо серед інтелігенції. Всі ненавидять німців і перестають їх боятися» (Патриляк, 2010, с. 23). До лав підпілля ОУН(р) долучалася активна частина патріотичної молоді Наддніпрянщини та інтелігенції. У цьому була й особиста заслуга провідника визвольного руху на ОСУЗ. Ярослав Стецько високо оцінював здібності Дмитра Мирона: «... він вмів ввійти в контакт із новою дійсністю і дати аргументи націоналізму уточнити для розуміння його чинниками українськими патріотичними на Наддніпрянщині» (Романишин, 1986, с. 70).

Про якості Д. Мирона як керівника та людини можна дізнатися зі свідчень його соратників. Поплічниця «Орлика» Н. Романів вельми позитивно характеризувала провідника. Вона описувала його як надзвичайно працелюбного й відданого справі націоналіста, дуже здібного публіциста з феноменальною пам'яттю, який поєднував приязнь і вимогливість у ставленні до підлеглих (Пагір'я, Іванченко, 2011, с. 646–647). Інший підопічний С. Мудрик відзначав, що керівник націоналістичного підпілля на ОСУЗ «завжди спокійно вислуховував чужу думку, ставив питання, коли ви з ним говорили і висували якусь думку, він завжди жадав аргументів на підтвердження тієї думки» (Мечник, 1990, с. 277). Соратник ідеолога націоналізму Мирослав Прокоп так його схарактеризував: «... дуже працюючий і дисциплінований, він поєднував

Видання «Ідеї і Чину України» 1945 р.

у собі рідкісні прикмети ідеолога-теоретика й талановитого організатора і був людиною вродженої особистої культури та товариської поведінки» (Прокоп, 1993, с. 573). Провідник ОУН(р) на ОСУЗ як справжній інтелектуал багато уваги приділяв самовдосконаленню. У вільний час Д. Мирон завжди щось читав або писав, постійно працював над собою і заохочував до цього інших (Пагір'я, Іванченко, 2011, с. 647; Мечник, 1990, с. 277).

Як провідник націоналістичного руху на ОСУЗ, Д. Мирон систематично взаємодіяв з обласними референтами ОУН(р), які приїздили до Києва на усний інструктаж. Також здійснював візити в місцеві осередки, зокрема в 1942 р. проводив зустрічі з націоналістичним активом у Вінниці (Галамай, 1991, с. 211; Прокоп, 1993, с. 574). Провідник ОУН на ОСУЗ особисто роз'яснював вінницьким націоналістам постанови II Конференції проводу, передав матеріали з постановами зібрання. Дмитро Мирон також прагнув співпраці з іншими українськими незалежницькими силами. За спогадами Євгена Стахіва, у Києві провідник ОУН(р) на ОСУЗ намагався налагодити контакти з мельниківцями, ініціювавши зустріч із членом ПУН Осипом Бойдуником (Стахів, 1995, с. 95–96). Природно, що Д. Мирон брав активну участь у нарадах Проводу організації – I та II Конференціях у вересні 1941 р. і березні 1942 р. На останній Д. Мирон виступив із доповіддю про актуальне міжнародне становище, передбачаючи поразку Третього Райху від поневолених народів та західних союзників (Дзьобак, 2005, с. 44). Провідник ОУН(р) на ОСУЗ став співавтором постанов II Конференції організації, що мали значний вплив на подальший розвиток визвольного руху.

Під час II Конференції ОУН Д. Мирон наголошував на потребі адаптації програмових засад націоналістичного руху для завоювання симпатій мешканців Сходу та Центру України (Мороз, 2012, с. 105). Водночас складно сказати, наскільки глибокі зміни він вважав доцільними. Можна стверджувати, що провідник ОСУЗ не збирався повністю підлаштовуватися під світогляд наддніпрянського загалу, який зазнав суттєвого впливу тоталітарного комунізму. Зі спогадів М. Прокопа відомо, що в дискусіях із наддніпрянцями Д. Мирон обстоював ідеалізм як одну із засад визвольного руху (Прокоп, 1993, с. 574). Однак він розумів необхідність певного перегляду програмових положень ОУН(р). Саме з цієї метою готував нову, змінену, версію книги «Ідея і Чин України» та працював над іншою ґрунтовною ідеологічною працею, про яку згадував Я. Старух (Мороз, 2012, с. 244). На жаль, ці роботи сьогодні недоступні для наукового аналізу.

Життя провідника ОУН(р) на ОСУЗ трагічно обірвалось 24 липня 1942 р. Через зраду одного з утримувачів підпільної квартири націоналістів німецькі окупанти вийшли на слід Д. Мирона. Очевидно, гітлерівцям посприятило і те, що, згідно з мемуарами С. Мудрика, провідник ОСУЗ подекуди «нехтував елементарними засадами конспірації» (Мечник, 1990, с. 277–278). Того дня поблизу Володимирського собору нацисти вистежили Д. Мирона, який прямував на зустріч із Н. Романів. Його затримали та повели до будівлі СД у Києві. Завдавши удару одному з окупантів, він вирвався з рук гітлерівців, спробувавши втекти. Співробітники поліції відкрили вогонь. Беззбройний Д. Мирон не мав змоги відстрілюватись. Отримавши поранення в ноги, він знепритомнів. Його доправили до медпункту, проте було занадто пізно. Провідник ОУН(р) на ОСУЗ помер дорогою від втрати крові. Так закінчився життєвий шлях одного з лідерів української визвольної боротьби. Гітлерівці були вкрай невдоволені тим, що їм не вдалося захопити Д. Мирона живим (Пагір'я, Іванченко, 2011, с. 648). Німецькі окупанти правильно ідентифікували його як «провідника

руху Бандери в Східній Україні», проте не зуміли встановити прізвища підпільника. При ньому виявили фальшивий паспорт на ім'я Василя Панасюка й організаційну інструкцію (Косик, 1998, с. 257). Сьогодні у столиці України на місці, де провідник ОУН на ОСУЗ отримав смертельне поранення, стоїть меморіальна дошка українському революціонерові (див. фото 2).

Смерть Д. Мирона стала вкрай важкою втратою для націоналістичного табору. Тодішній провідник ОУН(р) Микола Лебедь писав у спеціальній відозві: «Українська нація втратила одного зі своїх найкращих синів, борця й провідника Української Національної Революції, Того, що словом і чином здійснював ідею державності й соборності. Організація Українських Націоналістів тратить свого пробоевика ідеї і чину, який виростав у безупинній і впертій боротьбі, стоячи завжди на найтяжчій, найбільш загроженім пості, що виховував і провадив сотні — тисячі членів» (Штендера, Маївський, 1995, с. 41). Служба безпеки (СБ) ОУН розпочала розслідування обставин смерті одного з лідерів визвольного руху. З цією метою до столиці України особисто прибув шеф СБ, колишній слухач лекцій Д. Мирона М. Арсенич (Веденєєв, Шевченко, 2010, с. 482). Вдалося встановити особи двох німецьких агентів, які виказали провідника гітлерівцям. 7 листопада 1942 р. зрадників ліквідували в Києві неподалік місця смертельного поранення Д. Мирона.

Після відходу у вічність Д. Мирона його фундаментальна праця «Ідея і Чин України» продовжувала бути світоглядним дороговказом для активу визвольного руху, виконуючи роль своєрідного підручника для виховання нових борців за національну свободу. Її двічі перевидавала ОУН(р) у 1941 р. та 1945 р. (Стасюк, 2006, с. 313, 330, див. фото 3). Праця стала частиною базового ідеологічного вишколу юнацтва ОУН(р) поряд із «Націоналізмом» Дмитра Донцова та «Самостійною Україною» Миколи Міхновського (Іщук, 2011, с. 443). Інший важливий елемент інтелектуальної спадщини Д. Мирона – «44 правила життя українського націоналіста» – займав не менш важливе місце в комплексі націоналістичного виховання підпільників (Проданик, 2012, с. 413, 422–423). Перелік ціннісних настанов поряд із Декалогом активісти визвольного руху сумлінно завчали напам'ять. Зауважу, обидві роботи Д. Мирона досі не втратили актуальності.

Отже, Д. Мирон відіграв одну з головних ролей у діяльності українського визвольного руху в перші роки Другої світової війни. «Орлик» був одним із тих, хто став на чолі безкомпромісної боротьби ОУН проти могутніх тоталітарних режимів – сталінського та гітлерівського, взявши на себе відповідальність за справу відновлення Української держави у винятково складних умовах. Саме цій меті він повністю присвятив себе, поклавши за неї життя. Поєднуючи діяльність революційного практика-керівника боротьби за незалежність України та глибокого теоретика націоналізму, Д. Мирон зробив великий внесок у розвиток українського визвольного руху під час Другої світової війни.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Баган, О. (2016). Актуальність державницьких націоналістичних концепцій у творчості Дмитра Мирона. *Треті Бандерівські читання «Візія Української держави в ідеології українського націоналізму»* (м. Київ, 3 лютого 2016 р.). Київ; Івано-Франківськ, 151–168.

- Веденєєв, Д., Шевченко, С. (2010). Так загинув провідник «Орлик». В *Розвіяні міфи. Історичні нариси та статті*. Київ: Фенікс, 477–482.
- Вітошинський, Б. (1993). Незламний воїн революції. Пам'яті Дмитра Мирона-Орлика. В *Бойові друзі. Збірка спогадів з дій ОУН (1929–1945)*, 2. Торонто: Гомін України, 214–217.
- Галамай, С. (1991). *Боротьба за визволення України 1929–1989*. Торонто; Нью-Йорк: Канадське наукове товариство ім. Шевченка.
- Гривул, Т. (2012). Чисельність підпільної мережі ОУН на території УРСР в 1940–1941 роках. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 22, 260–268.
- Гривул, Т. (2014). Роль Льва Зацного в розвитку підпільної мережі ОУН в західних областях України (квітень–серпень 1940 р.). *Народознавчі зошити*, 1(115), 74–79.
- Дзьобак, В. (2005). *Конфлікти в ОУН(Б) і їх вплив на український Рух Опору (1941–1944 рр.)*. Київ: Видавничий дім «Інфоцентр».
- Пагіря, О., Іванченко, В. (упоряд.). (2011). *Літопис УПА. Нова серія. Т. 18: Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України*. Київ; Торонто: Літопис УПА.
- Дужий, П. (1994, грудень). Знайомство і зустрічі з Дмитром Мирonom-Орликом. *Визвольний шлях: суспільно-політичний і науково-літературний місячник*, 12 (561), 1477–1486.
- Дужий, П. (1997). *Степан Бандера – символ Нації. Ескізний нарис про життя і діяльність Провідника ОУН*, 2. Львів: Галицька видавнича спілка.
- Штендера, Є., Маївський, Ю. (ред.). (1995–1996). *Літопис Української повстанської армії. Т. 24: Ідея і Чин: Орган Проводу ОУН, 1942–1946. Передрук підпільного журналу (1995–1996)*. Львів; Торонто: Літопис УПА.
- Ішук, О. (2011). *Молодіжні організації ОУН (1939–1955 рр.)* Торонто; Львів: Літопис УПА, 11.
- Климишин, М. (1987). *В поході до волі: в 2 т., 1*. Детройт: Українська книгарня.
- Мадей, М. (1993). Дмитро Мирон (Орлик, Піп, Роберт, Андрій). В *Бойові друзі. Збірка спогадів з дій ОУН (1929–1945)*, 2. Торонто: Гомін України, 214–217.
- Мечник, С. (1990). *За нашу незалежність (доповіді, статті, спогади і нариси)*. Мюнхен: Українське видавництво.
- Мороз, В. (упоряд.). (2012). *Літопис УПА. Нова серія. Т. 21: Ярослав Старух. Документи і матеріали*. Київ; Торонто: Літопис УПА.
- Мороз, В. (2013, 11 грудня). 44 правила життя українського націоналіста. *Шлях перемоги*, 49(3102), 6.
- Мороз, В., Шпіцер, В. (2004). *Крайовий провідник Володимир Тимчій-Лопатинський*. Львів: Афіша.
- Мосійчук, З. (1993). Дмитро Мирон-Орлик. В *Бойові друзі спомини: Збірка спогадів з дій ОУН (1929–1945)*, 2. Торонто: Гомін України, 223–227.
- Мірчук, П. (1968). *Нарис історії ОУН*. Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк: Українське видавництво.
- Орлик, М. (1941, квітень). Заява Максима Орлика. *Наша боротьба*, 1, 17–18.
- Орлик, М. (1945). *Ідея і Чин України. Начерк ідеологічно-політичних основ українського націоналізму*. Б.м., б.в.

Патриляк, І. (2004). *Військова діяльність ОУН(Б) у 1940–1942 роках*. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут історії України НАН України.

Патриляк, І. (2010). Пропагандистська діяльність ОУН на Київщині у 1942 р. (за матеріалами німецьких спецслужб). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*, 103, 22–25.

Посівнич, М. (2010). *Воснно-політична діяльність ОУН в 1929–1939 роках*. Львів: Афіша.

Прокоп, М. (1993). *Напередодні незалежної України. Спостереження і висновки*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто; Львів: Наукове товариство ім. Шевченка.

Проданик, Д. (упоряд.). (2012). *Літопис УПА. Нова серія. Т. 19: Підпілля ОУН на Буковині: 1943–1951. Документи і матеріали*. Київ; Торонто: Літопис УПА.

Сергійчук, В., Кокін, С., Сердюк, Н., Сердюк, С. (упоряд.). (2007). *Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950): у 2 т., 1. Київ: ПП Сергійчук М. І.*

Романишин, Д. (упоряд.). (1986). Розмови достойного Ярослава Стецька з д-ром Анатолем Бедрієм, переведені і записані на лентах дванадцять касеток в часі від 17 до 23 червня 1985 року в місці постюю. *Архів УС ОУН в Лондоні*.

Стасюк, О. (2006). *Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН (1941–1953)*. Львів.

Стахів, Є. (1995). *Крізь тюрми, підпілля й кордони. Повість мого життя*. Київ: Рада.

Косик, В. (упоряд.). (1998). *Україна в Другій світовій в документах. Збірник німецьких архівних матеріалів: у 4 т. (Т. 2: (1941–1942))*. Львів.

REFERENCES

Bahan, O. (2016). Aktualnist derzhavnytskykh natsionalistychnykh kontseptsii u tvorchosti Dmytra Myrona. *Treti Banderivski chytannia «Viziia Ukrainskoi derzhavy v ideologii ukrainskoho natsionalizmu»* (m. Kyiv, 3 liutoho 2016 r.). Kyiv; Ivano-Frankivsk, 151–168 (in Ukrainian).

Vedenieiev, D., Shevchenko, S. (2010). Tak zahynuv providnyk «Orlyk». In *Rozviiiani mify. Istorychni narysy ta statti*. Kyiv: Feniks, 477–482 (in Ukrainian).

Vitoshynskiy, B. (1993). Nezlamnyi voyn revoliutsii. Pam'iaty Dmytra Myrona -Orlyka. In *Boiovi druzi. Zbirka spohadiv z dii OUN (1929–1945), 2*. Toronto: Homin Ukrainy, 214–217 (in Ukrainian).

Halamai, S. (1991). *Borotba za vyzvolennia Ukrainy 1929–1989*. Toronto; New York: Kanadske naukove tovarystvo im. Shevchenka (in Ukrainian).

Hryvul, T. (2014). Rol Lva Zatsnoho v rozvytku pidpilnoi merezhi OUN v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (Kviten–Serpen 1940 r.). *Narodoznavchi zoshyty, 1 (115)*, 74–79 (in Ukrainian).

Hryvul, T. (2012). Chyselnist pidpilnoi merezhi OUN na terytorii URSR v 1940–1941 rokakh. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist, 22*, 260–268 (in Ukrainian).

Dzobak, V. (2005). *Konflikty v OUN(B) i yikh vplyv na ukrainskyi Rukh Oporu (1941–1944 rr.)*. Kyiv: Vydavnychy dim «Infotsentr» (in Ukrainian).

Duzhyi, P. (1994, Hruden). Znaiomstvo i zustrichi z Dmytrom Myronom-Orlykom. *Vyzvolnyi shliakh: suspilno-politychnyi i naukovo-literaturnyi misiachnyk*. 12 (561), 1477–1486 (in Ukrainian).

Duzhyi, P. (1997). *Stepan Bandera – symbol Natsii. Eskiznyi narys pro zhyttia i diialnist Providnyka OUN*, 2. Lviv: Halytska vydavnycha spilka (in Ukrainian).

Ishchuk, O. (2011). *Molodizhni orhanizatsii OUN (1939–1955 rr.)*. Toronto; Lviv: Litopys UPA, 11 (in Ukrainian).

Klymyshyn, M. (1987). *V pokhodi do voli: v 2 t., 1*. Detroit: Ukrainska knyhnarnia (in Ukrainian).

Kosyk, V. (Comp.). (1998). *Ukraina v Druhii svitovii v dokumentakh. Zbirnyk nimetskykh arkhivnykh materialiv: v 4 t. (T. 2: 1941–1942)*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy, Lvivskiy natsionalnyi universytet im. I. Franka, Instytut ukrainskoi arkhieohrafiy ta dzhereloznavstva im. M. Hrushevskoho (in Ukrainian).

Madei, M. (1993). Dmytro Myron (Orlyk, Pip, Robert, Andrii). In *Boiovi druzi. Zbirka spohadiv z dii OUN (1929–1945)*, 2. Toronto: Homin Ukrainy, 214–217 (in Ukrainian).

Shtendera, Ye. & Maivskiy, Yu. (Eds.). (1995–1996). *Ideia i Chyn: Orhan Provodu OUN, 1942–1946. Peredruk pidpilnoho zhurnalu*. (Litopys Ukrainskoi Povstanskoi Armii; t. 24). Lviv; Toronto: Litopys UPA (in Ukrainian).

Mechnyk, S. (1990). *Za nashu nezalezhnist (dopovidi, statti, spohady i narysy)*. Munich: Ukrainske vydavnytstvo (in Ukrainian).

Mirchuk, P. (1968). *Narys istorii OUN*. Munich; London; New-York: Ukrainske vydavnytstvo (in Ukrainian).

Moroz, V. (2013, Hrudnia 11). 44 pravyla zhyttia ukrainskoho natsionalista. *Shliakh peremohy*, 49 (3102), 6 (in Ukrainian).

Moroz, V., & Shpitsner, V. (2004). *Kraiovyi providnyk Volodymyr Tymchii-Lopatynskiy*. Lviv: Afisha (in Ukrainian).

Moroz, V. (Comp.). (2012). *Litopys Ukrainskoi Povstanskoi Armii. Nova seriia. T. 21: Yaroslav Starukh. Dokumenty i materialy*. Kyiv; Toronto: Litopys UPA (in Ukrainian).

Mosiichuk, Z. (1993). Dmytro Myron-Orlyk. In *Boiovi druzi spomyny: Zbirka spohadiv z dii OUN (1929–1945)* 2. Toronto: Homin Ukrainy, 223–227 (in Ukrainian).

Orlyk, M. (1941, kviten) Zaiava Maksyma Orlyka. *Nasha borotba* 1, 17–18 (in Ukrainian).

Orlyk, M. (1945). *Ideia i Chyn Ukrainy. Nacherk ideolohichno-politychnykh osnov ukrainskoho natsionalizmu* (in Ukrainian).

Pahiria, O., Ivanchenko, V. (Comps.). (2011). *Diialnist OUN ta UPA na terytorii Tsentralno-Skhidnoi ta Pivdennoi Ukrainy*. (Litopys Ukrainskoi Povstanskoi Armii; Nova seriia; t. 18). Kyiv; Toronto: Litopys UPA (in Ukrainian).

Patryliak, I. (2004). *Viiskova diialnist OUN(B) u 1940–1942 rokakh*. Kyiv.

Patryliak, I. (2010). Propahandystska diialnist OUN na Kyivshchyni u 1942 r. (za materialamy nimetskykh spetssluzhb). *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriiia*, 103, 22–25 (in Ukrainian).

Posivnych, M. (2010). *Voienno-politychna diialnist OUN v 1929–1939 rokakh*. Lviv: Afisha (in Ukrainian).

Prokop, M. (1993). *Naperedodni nezalezhnoi Ukrainy. Sposterezhennia i vysnovky*. New-York; Paris; Sydnei; Toronto; Lviv: Naukove tovarystvo im. Shevchenka (in Ukrainian).

Prodanyk, D. (Comp.). (2012). *Pidpillia OUN na Bukovyni: 1943–1951. Dokumenty i materialy* (2012). (Litopys Ukrainskoi povstanskoï armii; Nova seriia; t. 19). Kyiv; Toronto: Litopys UPA (in Ukrainian).

Romanyschyn, D. (Comp.). (1986). Rozmovy dostoinoho Yaroslava Stetska z d-rom Anatolem Bedriem, perevedeni i zapysani na lentakh dvanadtsiat kasetok v chasi vid 17 do 23 chervnia 1985 roku v misci postoiu. *Arkhiv UIS OUN v Londoni* (in Ukrainian).

Serhiichuk, V., Kokin, S., Serdiuk, N. & Serdiuk, S. (Comps.). (2007) *Roman Shukhevych u dokumentakh radianskykh orhaniv derzhavnoi bezpeky (1940–1950): u 2 t., I*. Kyiv: PP Serhiichuk M. I. (in Ukrainian).

Stasiuk, O. (2006). *Vydavnycho-propahandyvna diialnist OUN (1941–1953)*. Lviv (in Ukrainian).

Stakhiv, Ye. (1995). *Kriz tiurmy, pidpillia y kordony. Povist moho zhyttia*. Kyiv: Rada (in Ukrainian).

Nazar KOSENKO

*PhD Student at the Department of Contemporary History
I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0650-5478>
e-mail: nazzarkossenko@gmail.com*

THE ROLE OF DMYTRO MYRON («ORLYK») IN THE UKRAINIAN LIBERATION MOVEMENT DURING WORLD WAR II

The main aspects of the activities of one of the leaders of the Ukrainian liberation movement Dmytro Myron in 1939–1942 are analyzed. The beginning of his political way and participation in the interwar struggle for the independence of Ukraine is reflected. The position of D. Myron in the nationalist environment on the eve of the Second World War has been clarified.

The main aspects of the book «Idea and Activity of Ukraine» are analyzed. Myron's theoretical views on the problem of the state system in independent Ukraine are revealed. The vision of democracy by the figure is illuminated. The critical attitude of the OUN ideologist to the blind imitation of Nazi Germany is researched. The point of view of D. Myron on the differences between Ukrainian nationalism, German nazism, and Italian fascism is revealed. His ideas on uniting the enslaved nation are characterized. The view of the theoretician of nationalism on the place of Ukraine in the international arena as an independent entity is analyzed.

The role of D. Myron in the formation of the revolutionary OUN in 1940–1941 is researched. The main aspects of his activity as a conductor of the OUN(r) in the sub-Soviet lands of Ukraine are characterized. D. Myron's measures to prepare a national revolution by expanding the nationalist network, consolidating patriotic forces, and preparing a liberation rebellion are analyzed. The participation of D. Myron in an attempt to create the state of the OUN(r) in 1941 is revealed.

The underground work of D. Myron as the first conductor of the OUN(r) in the middle-eastern lands is characterized. The features of the activist's approach to the development of the nationalist network in the Dnieper Ukraine are researched. Based on the memoirs of

subordinates, leadership and personal aspects of activity of D. Myron are characterized. The participation of the figure in the first and second conferences of the OUN (r) 1941–1942 is highlighted. The circumstances of the death of D. Myron are revealed. The values of the ideological legacy of the figure for the nationalist underground are analyzed. D. Myron's important contribution to the development of the Ukrainian liberation movement was stated.

Keywords: Dmytro Myron, ukrainian nationalist movement, OUN ideology, II World War, revolutionary OUN, national revolution.